

IV. МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

УДК 7.01:78Чюрленіс(474.5)
П 12

Андрій ПАВКО,

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних та політичних наук НАУ, лауреат премії імені М. С. Грушевського НАН України, відмінник освіти України, заслужений працівник культури України м. Київ, Україна

Л. КУРИЛО,

кандидат педагогічних наук, доктор філософії, доцент НАУ, м. Київ, Україна

ВЗАЄМОПРОНИКНЕННЯ ХУДОЖНЬОГО МИСТЕЦТВА І МУЗИКИ У ТВОРЧОСТІ М. ЧЮРЛЕНІСА

Павко А. І., Курило Л. Ф. Взаємопроникнення художнього мистецтва і музики у творчості М. Чюрленіса. У статті мова йде про симбіоз музики і живопису у творчості відомого литовського композитора і художника М. Чюрленіса.

Ключові слова: Чюрленіс, музика, живопис, взаємопроникнення.

Павко А. И., Курило Л. Ф. Взаимопроникновение художественного искусства и музыки в творчестве М. Чюрлениса. В статье речь идет о симбиозе музыки и живописи в творчестве известного литовского композитора и художника М. Чюрлениса.

Ключевые слова: Чюрленис, музыка, живопись, взаимодействие.

Pavko A. Kurylo L. Cross interaction of fine art and music in creative works of M. Ciurlionis. The article deals with symbiosis of music and painting in the art of famous Lithuanian painter, composer and writer M. Ciurlionis.

Keywords: Ciurlionis, music, painting, cross interaction.

Постановка проблеми. У 2015 році виповнилося 140 років від дня народження відомого литовського художника і композитора Мікалоюса Константинаса Чюрленіса (1875–1911). На думку авторитетних мистецтвознавців, основоположник литовської музичної класики М. Чюрленіс є одночасно і засновником музичного живопису [5: 3]. У цій науковій розвідці здійснено спробу фрагментарно проаналізувати метод і засоби здійснення М. Чюрленісом синтезу музики та образотворчого мистецтва.

Слід підкреслити, що М. Чюрленіс, який був композитором за освітою, створив «співоче образотворче мистецтво», абстраговане від предметності з метою вивчання «музичної душі мистецтва через мелодійне звучання ліній, форм і фарб [3: 39]. Музикознавець Й. Бруверіс, який ґрунтовно дослідив естетичні аспекти чюрленівської спадщини, вказував на категоріальність таких понять, як «музика», «музичне» в романтичному розумінні мистецтва [2: 253].

Виклад основного матеріалу. У творчості М. Чюрленіса знайшов своє яскраве втілення синтез музичних та образотворчих принципів у побудові художнього матеріалу. Він був одночасно і художником, і чудовим піаністом, органістом, композитором і диригентом. В таких симфонічних поемах, як «У лісі», «Море» яскраво втілено його романтичне прагнення до музичної образотворчості, картинності, яке все-таки не виходить за межі жанру програмного симфонічного твору. Слід підкреслити, що у своїй творчості художник М. Чюрленіс апелював до музики. При цьому він прагнув не до того, щоб втілити в образотворчому мистецтві конкретні музичні твори, а намагався передати живописом характер музики, перетворивши його у своєрідні музичні інтонації [2: 97]. Тому нічого дивного немає в тому, що М. Чюрленіс, малюючи картини, втілював у їх художньому змісті естетичні образи, сонати.

Загалом, обраний світ картин М. Чюрленіса – це веселковий світ світлих мрій та ідеалів. Його твори є втіленням уявлення про світ, гармонію буття, про казкове прекрасне життя, яке втілене у формі фантастично-символічних образів. В основі ж творчості М. Чюрленіса покладено естетичну реальність, яка частіше всього виступає не безпосередньо, а естетичними засобами та силою його фантазії перетворюється у казковий симфонічний світ. Високо оцінюючи романтичну фантастику М. Чюрленіса, його новаторські досягнення у художній сфері, російський письменник М. Горький його творчість характеризував як «музичний живопис» [1: 99]. Його особливість полягає в тому, що литовський художник нерідко своїм картинам давав назви музичних жанрів: прелюдія, fuga, соната [4: 151]. Такими, зокрема, є «Весняна соната», «Літня соната», «Зоряна соната», «Соната сонця» та ін.

Потрібно звернути увагу на те, що картини «сонатних циклів» М. Чюрленіса отримували назви у відповідності з частинами музичного жанру сонати:

«Аллегро», «Анданте», «Скерцо», «Фінал». Характерним є те, що картини окремих частин сонати є різнорідними за тематичною спрямованістю і відображають їх своєрідність, наприклад, у кожній частині художнього твору переважає динамічний темп «Аллегро», друга частина спокійна і повільна – «Анданте», третя – швидка і легка за настроєм – «Скерцо», а «фінальна», четверта частина, є апофеозом, смисловою кульмінацією музично-логічним завершенням всього сонатного циклу [1: 99]. Залежно від сюжету в кожній з картин М. Чюрленіса домінує певний емоційний настрій, а в тканині твору виразно проступає ліричне почуття. Воно створюється як самим зображенням, так і колоритними ритмічними засобами.

Питання ж про те, чи доцільно творчість М. Чюрленіса як художника і композитора, розглядати виключно через призму (досвіду, синтезу музики та живопису), є дискусійним. Стосовно нього у мистецтвознавчій літературі було висловлено альтернативні точки зору. Наприклад, уже згадуваний нами В. Ванслов категорично заперечує твердження, що творчість М. Чюрленіса у жодному разі не є виявом безпосереднього синтезу музичного і образотворчого мистецтва [1: 103]. Натомість деякі українські дослідники вважають його творчу діяльність переконливим втіленням класичних принципів саме такого синтезу. Відкидаючи крайнощі таких підходів, доцільно все-таки, на нашу думку, виходити з того, що художньо-естетичну й емоційно-чуттєву сутність картин М. Чюрленіса визначають синтетичні елементи взаємовпливу музики та живопису. Для підтвердження цієї думки варто звернути увагу і на те, що картини литовського художника постійно супроводжуються музичним контекстом, а категорія музичності, визначаючи своєрідність його праць, є засобом для втілення лірично-романтичного їх змісту.

Висновки. Отже, музична основа в образотворчому мистецтві М. Чюрленіса є не метафорою, а внутрішньою сутністю його художніх творів. М. Чюрленіс здійснив синтез музики та образотворчого мистецтва настільки, наскільки можливим і реальним є взаємопроникнення категорій музики та образотворчого мистецтва на рівні формоутворення. В основі творчого методу Чюрленіса-художника покладено музичне мислення та поліфонію. Саме музичні категорії, глибоко інтегровані в тканині образотворчого мистецтва Ю. Чюрленіса, утворили цілісну, гармонійну музично-художню систему.

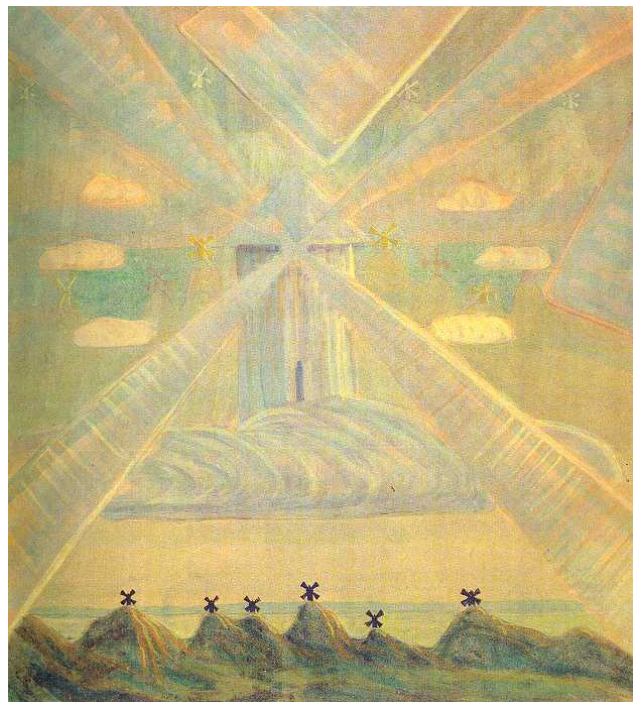
ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА

1. Ванслов В. В. Изобразительное искусство и музыка. Очерки. – Л.: Художник РСФСР, 1977. – 294 с.
2. Ландсбергис В. В. Творчество Чюрленіса (Соната Весны). Изд. 2-е, доп. – Л.: Музыка, Ленингр. отд.-ние, 1975. – 280 с.
3. Мурина Е. Б. Проблемы синтеза пространственных искусств (очерки еории). – М.: Искусство, 1982. – 192 с.
4. Розинер Ф. Я. Гимн солнцу (Чюрленіс). – М.: Молодая гвардия, 1974. – 92с.
5. Федотов В. М. Музыкальные основы творческого метода Чюрленіса. – Изд-во Саратов. ун-та, 1989. – 160 с.

Стаття надійшла до редколегії 20 травня 2016 року



М. Чюрленіс. Анданте (Соната сонця), 1907



М. Чюрленіс. Анданте (Весняна соната), 1907